

บทที่ 6

สรุปและ เสนอแนะ

ในการศึกษาวิวัฒนาการของชุมชนเมืองลำปาง เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับคุณค่าที่ดึงดูดของชุมชน ตามกระบวนการศึกษาที่ผ่านมา สามารถสรุปสาระสำคัญในการศึกษาได้ดังนี้ คือ

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองลำปาง

พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองลำปางปรากฏบนที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำวัง เมื่อ 1,300 ปีล่วงมาแล้ว และนับพันปีของชุมชนเมืองลำปาง พัฒนาการอยู่บนฝั่งแม่น้ำวังมาโดยตลอด ผ่านช่วงเวลาและยุคสมัยต่างๆนับแต่แรกสร้างเมืองถึงปัจจุบัน ได้ 4 สมัยของวัฒนธรรม

วิวัฒนาการของชุมชนได้ทิ้งร่องรอยและหลักฐานทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาต่างๆ หลงเหลือไว้ในชุมชน ทั้งวัฒนธรรมทริภุญไชยซึ่งจัดอยู่ในสายวัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมลัวะของพระยามังรายในสมัยแคว้นล้านนา วัฒนธรรมพม่าที่เข้ามาเมื่ออิทธิพลในวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในช่วง 200 กว่าปี และวัฒนธรรมล้านนารุ่นที่สองที่ฟื้นคืนขึ้นมาอีกครั้ง ด้วยเชื้อสายของคนลำปาง ความเคลื่อนไหวและวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน อยู่ในบริบทของพัฒนาการและวัฒนธรรมที่มีบทบาทสูงอยู่ในดินแดนภาคเหนือตอนบนในช่วงเวลาต่างๆ โดยชุมชนได้แฝงความเป็นตัวของตัวเองและค่านิยม ความเชื่อ ความคิด ความศรัทธา อยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรมนั้นๆเสมอมา

ปัจจุบัน ชุมชนเมืองลำปางยังคงตั้งมั่นพัฒนาการต่อเนื่องจากอดีตอยู่บนฝั่ง แม่น้ำวัง เช่นเดิม จากสมัยทริภุญไชยที่ยังคงพัฒนาชุมชนอยู่บนฝั่งแม่น้ำวังตอนเหนือ และขยายชุมชนลงมาอีกฝั่งของแม่น้ำในระยะเวลา 200 กว่าปีที่ผ่านมา ปัจจุบันชุมชนเมืองได้แผ่ขยายชุมชนออกไปทุกทิศทางในลักษณะของการขยายตัวตามแนวถนน(Ribbon Development) ส่วนหนึ่งมาจากการที่พื้นที่ชุมชนเก่าเริ่มอึดตัวสำหรับการพัฒนาและการใช้ที่ดิน และมีหลักฐานทางโบราณคดีที่กระจายอยู่ในย่านชุมชน ซึ่งหลักฐานเหล่านั้น ส่วนใหญ่ยังคงรับใช้คนในชุมชนในด้านความ เชื่อและความศรัทธา ชุมชนที่เริ่มขยายตัวใหม่จึงกระจายออกจากย่านศูนย์กลางของชุมชนเก่า แต่ยังคงเอ

ลักษณะของพัฒนาการของชุมชนเมืองลำปางที่มีมายาวนาน คือ ยังคงใช้เมืองเก่าควบคู่ไปกับเมืองใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อรองรับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อนุสรณ์สถานที่มีคุณค่าของชุมชนเริ่มเสื่อมสูญจากการที่ยังถูกใช้งานในสภาพสังคมใหม่ ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนขึ้นในเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองลำปาง ต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดในการแยกแยะ ถึงความเป็นท้องถิ่นของเมืองลำปาง และความร่วมมือร่วมวัฒนธรรมของชุมชนที่มีบทบาท.

เอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองลำปาง

พัฒนาการของชุมชนที่ผ่านมาในช่วงเวลาและช่วงวัฒนธรรมต่างๆ ได้หลงเหลือหลักฐานทั้งร่องรอยและหลักฐานทางโบราณคดี คุน้ำ คันดิน หลักฐานทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติในชุมชน

จากการที่ชุมชนเมืองลำปางมีบทบาทแทรกอยู่ในประวัติศาสตร์ของชุมชนหลักเสมอมา ทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งในเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน และส่งผลมาถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของเมืองลำปาง ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะและรูปแบบร่วมสมัยเดียวกันกับสกุลช่างหรือศิลปกรรมช่วงนั้นๆ ในรูปแบบสถาปัตยกรรมความนิยมของท้องถิ่น คือ นิยมรูปทรงที่ ค่อนข้างป้อม เตี้ยและแข็งแรง และไม่เน้นการประดับประดามากนัก อีกทั้ง ยังแสดงถึงความเด็ดเดี่ยว และหนักแน่นในการสร้างงาน ซึ่งปรากฏเห็นในงานศิลปกรรมทั้งงานปูนปั้น งานแกะสลักไม้ การสร้างลวดลาย แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนเมืองลำปาง และการสืบทอดความคิด ความเชื่อของชุมชนที่วิวัฒนาการมาในฐานะของการเป็นเมืองเพื่อการทหารมาโดยตลอด

ลักษณะอีกประการของชุมชนเมืองลำปาง คือ การซึมซับวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาเป็นของตัวเองได้อย่างกลมกลืน และค่อนข้างเปิดกว้างต่อรูปแบบวัฒนธรรมต่างๆ ที่เข้ามา จึงเกิดคำเปรียบเทียบกับในระยะหลังว่า "คนสมัย คนลำปาง" จึงพบว่าศิลปกรรมที่ปรากฏในชุมชนเมืองลำปางมาจากหลายที่มาผสมผสานกัน เช่น วิหารวัดปงสนุกเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ แต่รายละเอียดในการประดับตกแต่งอาคารเป็นงานศิลปกรรมสกุลช่างเมืองพะเยา ที่เข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในเมืองลำปางในเวลานั้น และยังพบว่าวัดพระแก้วดอนเต้าเป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมหลายสมัยอยู่ภายในบริเวณวัด ทั้งหมดพบวิหารทรงพญาคชกตามลักษณะสถาปัตยกรรมพม่า เจดีย์ทรงระฆังสมัยราชวงศ์มังรายปกครองสำนาค เป็นต้น

ชุมชนเมืองลำปาง ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่ยังคงมีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีมาได้อย่างยาวนานทั้งที่พัฒนาการผ่านหลากวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อนับตั้งแต่ครั้งแคว้นทริภุญไชย ยังรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแห่งนี้ ยังคงฝังแน่นสืบทอดกันมาในกลุ่มตระกูลต่างๆของเมืองลำปางมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประเพณีและพฤติกรรมของการสืบทอดวัฒนธรรมมอญ (หรือ เม็ง) เป็นประเพณีและพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับในเชิงมานุษยวิทยา สามารถปกป้องถึงที่มาและนัยที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมและประเพณีปฏิบัตินั้นได้อย่างมีเหตุ มีผล และการสืบทอดวัฒนธรรมมาอย่างยาวนานของชาวลำปาง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในทางอ้อม ชุมชนเมืองลำปาง ในปัจจุบันแม้จะได้พัฒนาชุมชนตามแนวทางการพัฒนาให้ทันกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงยังคงแฝงเร้นความเป็นท้องถิ่น และความเชื่อของชุมชนอยู่เร้นลึก เพราะเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน.

มาตรการเพื่อดำเนินการอนุรักษ์

การกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นเขตอนุรักษ์และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประเพณี ในชุมชนเมืองลำปาง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่มีวิวัฒนาการมายาวนานและมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ในการเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือตอนบน

การอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง เป็นการป้องกันมิให้ความเสียหายเสื่อมโทรมทั้งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอายุขัยของอนุสรณ์และสถานเป็นเบื้องต้นแรกสุด ทั้งนี้เพราะการพัฒนาได้เกิดกิจกรรมประเภทต่างๆที่มีการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับอนุสรณ์สถานของชุมชน แต่ค่านิยมและความเชื่อ ความคิด และสำนึกของคนในชุมชนเมืองลำปาง ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสรณ์สถานนั้นยังมีความผูกพันในทางจิตใจค่อนข้างสูง แม้จะเป็นเพียงกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่กลุ่มคนทั้งหมดของเมืองลำปางและเป็นความสัมพันธ์กับสถานที่หนึ่ง หรืออนุสรณ์สถานเพียงแห่งหนึ่งแห่งใดมิใช่ อนุสรณ์สถานทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน แต่กระนั้นก็ตามความผูกพัน จิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนกับอนุสรณ์สถานของเมืองลำปางนี้ สามารถที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดเป็นความสำนึกร่วมของคนในชุมชนได้ ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมจากหน่วยงานราชการและสถาบันต่างๆ ที่มีบทบาทในการเหนี่ยวนำให้เกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นในสภาพสังคมปัจจุบัน

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาในระยะหลัง กลุ่มผู้นำชุมชนของเมืองลำปางส่วนเป็นข้าราชการจากส่วนกลาง รับนโยบายจากศูนย์กลางการบริหารราชการ ซึ่งความสำคัญในการเป็นท้องถิ่นเมืองลำปางนั้นย่อมต่างออกไปตามสมัย ทำให้ความเป็นท้องถิ่นของเมืองลำปางค่อยๆ เลื่อนไปตามกาลเวลา ในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปางจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและคนในท้องถิ่นได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้ง การรวบรวม จัดเก็บ ประมวลข้อมูล แผะแพร่ และประพฤติปฏิบัติได้อย่างเสรีในวิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่อดีต โดยเจ้าหน้าที่ส่วนกลางควรมีภาระเพียงการตรวจสอบ และดูแลให้การอนุรักษ์นั้นเป็นไปตามหลักวิชาการ และปฏิบัติสอดคล้องกับแผนพัฒนาและแผนอนุรักษ์ของระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

นอกจากนี้แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายเพื่อสามารถปรับใช้ให้เป็นไปได้ตามแผน โดยแยกความรับผิดชอบดำเนินการไปตามหน่วยงานและสื่อกลุ่มต่างๆ ให้ปฏิบัติอยู่ภายใต้กรอบอันเดียวกัน

3.1 การสนับสนุนด้านกฎหมาย

การควบคุมการใช้ที่ดิน การก่อสร้างอาคาร การอนุญาตและการเว้นใช้ รวมไปถึงข้อกำหนดต่างๆ ที่จะควบคุม บังคับ ให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้ที่ดินในเขตอนุรักษ์ ทั้งการควบคุมสิ่งปลูกสร้างบริเวณฝั่งแม่น้ำวัง บริเวณโดยรอบอนุสรณ์และสถานที่ที่กำหนดเป็นเขตอนุรักษ์ สามารถใช้กฎหมายหลัก ทั้งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นกฎหมายหลัก และกฎหมายที่ใช้เสริมกันได้ คือ กฎหมายที่ดิน กฎหมายสงเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายควบคุมอาคารและกฎหมายรักษาคดอง กฎหมายผังเมือง เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานระดับจังหวัดสามารถบังคับใช้ได้ตามความเหมาะสม

อีกทั้ง เขตอนุรักษ์เป็นพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองลำปาง เทศบาลมีอำนาจในการออกข้อบัญญัติเทศบาล และกฎระเบียบบังคับใช้ภายในเทศบาล ซึ่งเป็นอำนาจที่สามารถกระทำได้ในท้องถิ่น

การอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง โดยเฉพาะย่านตลาดจีน และกลุ่มสถาปัตยกรรมและวัดสำคัญๆ รวมทั้งย่านหน่วยงานราชการ เป็นบริเวณที่มีการจราจรคับคั่ง เพราะตั้งอยู่บนถนนสายหลักของชุมชนการประสานงานกับกองกำกับการจราจร เพื่อจัดระบบการจราจรที่เหมาะสมลดและเสี่ยงให้จำนวนยวดยานที่จะผ่านเข้ามาในบริเวณอนุรักษ์น้อยลง และไม่ฝ่าเข้าไปในบริเวณโบราณสถาน และพิจารณาระบบการจราจรเป็นพิเศษเพื่อเส้นทางรถม้า ให้มีความปลอดภัย และสามารถสัญจรร่วมกับยวดยานอื่นได้โดยไม่สร้างปัญหาให้กัน

3.2 ด้านการพัฒนา

การพัฒนาในที่นี้หมายถึงรวมถึงการบูรณะปรับปรุงสภาพแวดล้อมของ เขตอนุรักษ์ การปรับปรุงและพัฒนาใช้อาคารและสถาปัตยกรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ในเชิงภาพลักษณ์ของชุมชน จำเป็นต้องศึกษาถึงรูปแบบและยุคสมัยทางศิลปสถาปัตยกรรมที่อาคารนั้นร่วมสมัยอยู่ โดยเฉพาะวัดพม่าซึ่งมีจำนวนมากในเมืองลำปาง เป็นสกุลช่างพม่า เมืองมัตตะเลย์ และมีอิทธิพลของศิลปกรรมตะวันตก ต้องอาศัยการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ศิลปะ สถาปนิก และนักประวัติศาสตร์ศิลปะ ต้องศึกษารูปแบบอย่างละเอียดและรอบคอบก่อนการบูรณะ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเทคนิควิธีทางโบราณคดีเข้ามาจัดการซ่อมแซม มิฉะนั้น แทนที่จะเป็นการอนุรักษ์กลับเป็นการทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และในการบูรณะซ่อมแซม ช่างฝีมือในเมืองลำปางควรจะมีบทบาทในการซ่อมแซม เพื่อให้ได้จิตวิญญาณของชุมชน

สภาพแวดล้อมโดยรอบสถาปัตยกรรม และภายในเขตอนุรักษ์ที่ต้องปรับปรุงให้มีสภาพใช้งานได้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ต้องได้รับการออกแบบทางภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมภายในชุมชน โดยการออกแบบนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของการผังเมือง เพื่อให้เมืองสามารถเติบโตได้โดยไม่ถูกจำกัดอยู่ในเขตของพื้นที่อนุรักษ์

การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การปรับปรุงด้านอื่นๆได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ทั้งการติดตั้งระบบไฟฟ้า การวางแนวสายไฟฟ้า เสาไฟฟ้า หม้อแปลงไฟฟ้า ต้องเลี่ยงไม่ให้บังหรือพาดผ่านโบราณสถาน ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบของนักออกแบบภูมิทัศน์และนักผังเมือง ในการย้ายระบบสาธารณูปโภคต่างๆอย่างเป็นระบบ และอยู่ในโครงสร้างทางวิศวกรรมที่เป็นไปได้ ซึ่งเป็นภาระที่เทศบาลจะต้องรับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการย้าย ติดตั้ง และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณูปโภค

องค์กรเอกชน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่จะช่วยให้การอนุรักษ์เมืองลำปางสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ชมรมเทิดมรดกเขลางค์ กลุ่มองค์กรเอกชนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในการผลักดันให้มีการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนำมาเผยแพร่และปฏิบัติ การประสานงานและการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ของชุมชนกับกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น และนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยให้การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ต่างๆเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหน่วยงานราชการควรให้ออกาสกับเอกชน และคนในชุมชนในการแสดงออกด้านต่างๆมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมเชิดชูบุคคลผู้ที่สร้างสรรค์สืบทอดวัฒนธรรมของชาวเมืองลำปาง ให้ผู้ที่มีคุณค่าต่อชุมชน

ในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง จึงไม่อาจดำเนินการได้โดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งรับผิดชอบเฉพาะส่วนของตน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งจังหวัด เทศบาล สถานศึกษา องค์กรเอกชน ประชาชน โดยมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เข้ามาร่วมวางแผนและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ของเมืองลำปาง ซึ่งต้องประกอบไปด้วยนักประวัติศาสตร์และนักวิชาการท้องถิ่น สถาปนิก วิศวกร นักออกแบบภูมิทัศน์ นักผังเมือง เพราะเมืองลำปางเป็นชุมชนที่ยังมีการพัฒนาอยู่บนพื้นที่ซึ่ง เป็นเขตอนุรักษ์และประชาชนยังคงใช้งานร่วมกัน ทั้งที่ไม่ใช่เขตอนุรักษ์และเขตอนุรักษ์ ด้วยวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่ได้หยุดการดำเนินชีวิตไว้ที่เส้นขอบพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน.

ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาวิวัฒนาการชุมชนเมืองลำปาง เพื่อหาเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางของการอนุรักษ์ ได้เน้นสาระสำคัญของการศึกษาอยู่ที่พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งทั้งร่องรอยทางโบราณคดีและหลักฐานต่างๆที่แสดงถึงคุณค่าของชุมชน

วิวัฒนาการชุมชนเมืองลำปางยังไม่ใช่การศึกษาที่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของชุมชนยังคลุมเครืออยู่ในหลายๆด้าน ส่วนหนึ่งมาจากการที่ประวัติศาสตร์เมืองลำปางขาดหลักฐานทั้งภาคเอกสาร ตำนาน และศิลปวัตถุ ในอีกหลายๆส่วน ทำให้การศึกษาในครั้งนี้เป็นเพียงการรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร และทางศิลปวัตถุที่กระจุกกระจายอยู่ในตำนาน พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ และข้อเขียนทางวิชาการต่างๆที่ระบุถึงเมืองลำปาง โดยอาศัยแนวทางที่มีผู้เขียนนำเสนอช่วงเวลาต่างๆของเมืองลำปางประกอบ อีกทั้งเป็นการรวบรวมเอกสารในเวลาจำกัด ข้อมูลจึงไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และในหลายๆประเด็น เป็นการสันนิษฐานและทฤษฎีที่นักวิชาการตั้งข้อสังเกตไว้ กับหลักฐานที่ปรากฏอยู่เท่าที่มีในปัจจุบัน

หลักฐานและข้อมูลที่ค้นพบขึ้นมาใหม่ย่อมส่งผลต่อทฤษฎีและ ข้อเสนอแนะเดิมที่ตั้งไว้กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน การอนุรักษ์ทั้งในระดับย่านและเฉพาะสถาปัตยกรรมของชุมชนเมืองลำปางย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วยเช่นกัน แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับหลักฐานและข้อมูล ที่ทำให้เกิดคุณค่าและค้นพบถึง เอกลักษณ์ในอีกหลายๆด้านของชุมชนเมืองลำปาง การส่งเสริมให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะเป็นประโยชน์อย่างมากมายในการค้นหาคุณค่าของความเป็นท้องถิ่น ที่มีพัฒนาการและความเป็นมาในทางประวัติ

ศาสตร์แตกต่างกันไปในแต่ละสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน

ชุมชนเมืองลำปางยังต้องการการเสาะหาหลักฐาน และข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ สิ่งปรากฏเป็นเอกลักษณ์ชัดเจนในสายวิวัฒนาการของ เมืองลำปาง คือ การมีบทบาทของคนชัดเจน แต่ภาพที่ปรากฏในเชิงประวัติศาสตร์กลับเป็นภาพที่ค่อนข้างเลื่อนลอยในบางช่วงเวลา เหตุผลประการสำคัญคือ ในระยะเวลาที่ผ่านมา ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาพุ่งเป้าหมายไปยังเมืองเชียงใหม่ ทำให้เมืองรายรอบเชียงใหม่ ส่วนตกอยู่ในสภาพของการเป็นเมืองบริวาร ความสำคัญของชุมชนซ่อนตัวอยู่อย่างเงียบๆ ในชุมชนของตนเอง เราจึงพบว่า คุณค่าและความสำคัญของแคว้นพะเยาในฐานะรัฐอิสระยังคงเป็นตัวประกอบที่สร้างภาพให้อาณาจักรล้านนารุ่งเรืองขึ้นมา แม้แต่ตระกูลเจ้าเจ็ดตน บรรพชนเลือดเนื้อของคนลำปาง เมื่อต้องโอนถ่ายอำนาจให้เมือง เชียงใหม่ ความสำคัญของเมืองลำปางอยู่ในฐานะด้อยกว่า ในขณะที่คนทั่วไปนึกถึงเจ้าเจ็ดตน ในภาพของพระยาภาววิละผู้พิชิตบ้านพื้นเมือง เชียงใหม่ แต่น้อยคนจะนึกย้อนกลับมามองพระยาภาววิละเมื่อยังแกว่งดาบขับไล่พม่าอยู่ในเมืองลำปาง .

ข้อวิพากษ์การศึกษา

การศึกษาวิวัฒนาการซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษา ได้ให้ความสำคัญในเชิงมานุษยวิทยา มากกว่าเชิงประวัติศาสตร์ทางระยะเวลา ทำให้ประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองลำปางในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ได้แบ่งระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนเท่าที่ควร แต่เป็นการคลุมประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาอย่างกว้างๆ เช่น ช่วงอาณาจักรล้านนา ช่วงพม่าครองเมือง เป็นต้น ทำให้บริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองลำปางค่อนข้างกว้าง และเป็นบริบททางเชื้อชาติชาติพันธุ์ของกลุ่มชนต่างๆที่มีความต้องการปัจจัยในชีวิต และความต้องการนั้นแสดงออกมาทางพฤติกรรมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์ เป็นงานที่พยายามที่จะตีความหมายในนัยของพฤติกรรมของคนในชุมชนและกลุ่ม เชื้อชาติต่างๆที่สืบทอดออกมาเป็นตำนาน พงศาวดาร เป็นต้น

ซึ่งแนวความคิดในการศึกษาข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อถึงคุณค่าที่ปรากฏจากการศึกษาและวิเคราะห์จากวิวัฒนาการของชุมชน คือ คุณค่าของชุมชนเป็นคุณค่าในทางจิตใจสูง คุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนในเชิงกายภาพค่อนข้างอ่อนและขาดความชัดเจนมากพอ ที่จะยกขึ้นมาเป็นแบบอย่าง หรือแบบแผน

อีกทั้ง ในกระบวนการศึกษาเพื่อทราบถึงวิวัฒนาการของชุมชนเมืองลำปาง ไม่ได้ยึดแนวทางการศึกษาแนวใด แนวหนึ่งคือ ไม่ได้ยึดให้อยู่ในแนวประวัติศาสตร์เชิงระยะเวลา ประวัติศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์เชิงโบราณคดี เป็นต้น แต่เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่พยายามผสมผสานแนวความคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้ความกลมกลืนและราบรื่นในสำนวนการเขียนและการคิดยังไม่ดีเท่าที่ควร

ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองลำปาง จึงยังไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่เป็นแบบแผนที่ดีในแนวใด แนวหนึ่ง ซึ่งอาจจะทำให้วิวัฒนาการของชุมชนเมืองลำปางที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ชัดเจนด้วยข้อจำกัดในตัวเอง ในด้านการเรียบเรียง และด้วยปัจจัยทางข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย แทรกอยู่ในส่วนต่างๆ ของเอกสารทางประวัติศาสตร์ของชุมชนอื่นๆ จึงยังไม่สามารถทำให้ประวัติศาสตร์ของ เมืองลำปางมีความชัดเจนและยังมีข้อบกพร่องในเรื่องระยะเวลา และเหตุการณ์

จุดอ่อนในการศึกษา จุดแรกจึง เป็นการศึกษาวิวัฒนาการของชุมชน ซึ่งเป็นข้อด้อยที่ส่งผลถึงการศึกษาคคุณค่าของ เมืองลำปาง ที่ยังคงพยายามตีความหมายในนัยที่แฝงอยู่ในหลักฐานทางกายภาพ วัตถุ และวัฒนธรรม ทำให้เกิดอคติในการศึกษาที่เอนเอียงให้ปัจจัยภายนอกมีผลกระทบต่อชุมชนมากกว่าปัจจัยภายในชุมชนเอง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาวิวัฒนาการของ เมืองลำปาง เพื่ออนุรักษ์คุณค่าของชุมชนที่ฝากทิ้งไว้ในวันเวลายังมีข้อด้อยเป็นจำนวนมาก ที่ต้องอาศัยการศึกษาต่อไปข้างหน้าแก้ไขข้อด้อยเหล่านี้.